

Helsinské ohlédnutí

10.–13. 6. 2025 Zástupci ÚSTR vystoupili na konferenci
v Helsinkách k 50. výročí Helsinského závěrečného aktu

ústav pro studium
totalitních režimů

www.ustrcr.cz
www.enrs.eu

Český hlas v Evropské debatě

**Ředitel Ústavu pro studium totalitních
režimů Ladislav Kudrna, 1. náměstek ředitele
Kamil Nedvědický se účastnili mezinárodní
konference 13th European Remembrance
Symposium & International Conference on the
50th Anniversary of the Helsinki Final Act: The Spirit
of Helsinki Then and Now, která proběhla ve dnech
10.–13. června 2025 v Helsinkách.**

Konference připomněla padesáté výročí podpisu Helsinského závěrečného aktu, který představoval významný milník v dějinách mezinárodní diplomacie, bezpečnosti a lidských práv. Jedním z hlavních témat byl tzv. duch Helsinek a jeho odkaz pro dnešní svět a současné bezpečnostní a společenské výzvy. ÚSTR zde reprezentoval ČR – nový členský stát ENRS.

Kamil Nedvědický představil činnost ÚSTR v pondělí 10. června v sekci Turbo Presentations s příspěvkem na téma *How is ÚSTR currently implementing the principles of the Helsinki Process* se zaměřením na otázky spojené s naplňováním hodnot helsinského procesu prostřednictvím badatelské, vzdělávací a publikační činnosti instituce.

Téhož dne zde vystoupil také **Martin Palouš**, člen Rady ÚSTR a signatář Charty 77, který se zúčastnil zahajovacího panelu *Helsinki and Diplomacy: Power and Limitations* s přiblížením historické reflexe významu Helsinského závěrečného aktu pro formování občanských iniciativ a disidentského hnutí ve střední Evropě. V pátek 13. června se uskutečnil závěrečný panel, ve kterém ředitel ÚSTR **Ladislav Kudrna** zhodnotil dopad helsinského procesu, a to v rámci prezentace s názvem *Summary and Round Table Discussion: Where Has the "Spirit of Helsinki" Gone? What Is Left after 50 Years?*

Účast zástupců ÚSTR na této významné mezinárodní konferenci znamená aktivní zapojení do evropského diskurzu o paměti, lidských právech, bezpečnosti a odkazu totalitních režimů.

Padesát let od Helsinek: Český příběh ve světovém kontextu

U příležitosti 50. výročí podpisu Helsinského závěrečného aktu se ve finské metropoli setkali evropští odborníci (nejen) z paměťových institucí, vědci, historikové, občanští aktivisté, kteří diskutovali o odkazu helsinského procesu a jeho významu pro současný svět. Během čtyřdenní konference se zde vystřídalo více než 50 osobností, například Piet de Klerk – člen Nizozemského helsinského výboru, Nadežda Beliakova – výzkumnice z Univerzity v Bielefeldu, nebo Gregor Feindt – historik z Leibnizova institutu evropské historie v Mohuči. Rozhodně však nechyběli ani zástupci z České republiky, Michael Žantovský, Martin Palouš a Anna Šabatová. Ústav pro studium totalitních režimů, největší českou paměťovou institucí, reprezentoval ředitel ÚSTR Ladislav Kudrna a 1. náměstek Kamil Nedvědický. V rozhovoru vysvětlují, proč je pro ÚSTR účast na tomto setkání zásadní, co znamená zahraniční spolupráce v evropském prostoru.

ÚSTR se dlouhodobě zapojuje do mezinárodní spolupráce. V čem spočívá její přínos pro samotný Ústav?

Ladislav Kudrna: Především v networkingu. To je však pouze první krok. Zahraniční spolupráce totiž pomáhá šířit povědomí o české historické zkušenosti. Západní Evropa ne vždy dobře chápe specifika života v komunistických diktaturách. Disponujeme nejen rozsáhlými archivními prameny, ale především zkušenými historiky a historičkami, kteří dokážou prezentovat řadu pohnutých osudů z období komunismu.

Kamil Nedvědický: Dodal bych také - inspiraci. Výměna zkušeností s obdobnými institucemi v zahraničí nám pomáhá zlepšovat vlastní činnost – ať už jde o přístupy k výzkumu, digitalizaci archivních fondů, nebo vzdělávací metodiky. Navíc díky těmto kontaktům získáváme přístup k důležitým evropským projektům, kde můžeme aktivně vystupovat jako partner nebo koordinátor či příjemce. Navíc v Helsinkách se poprvé představíme jako zástupci členského státu ENRS, přičemž už samotný vstup je velkým úspěchem.

Proč je podle vás důležité, aby se Ústav pro studium totalitních režimů účastnil této konference?

Ladislav Kudrna: Helsinský závěrečný akt byl zásadním momentem studené války. Ačkoliv jej komunistické režimy ho často vnímaly jen formálně, zejména tzv. třetí koš, vytvořil prostor pro mezinárodní kontrolu lidských práv a dal oporu disentu. Právě tím se stal jedním z nástrojů, které postupně oslabily totalitní režimy. ÚSTR se dlouhodobě věnuje mapování těchto procesů, a proto je přirozené, že jsme součástí diskuse o odkazu helsinského procesu. Historie je plná paradoxů. A ne jinak je tomu s „Helsinkami“. Brežněv je vnímal jako velký diplomatický úspěch, potvrzení sfér vlivu, potvrzení západní hranice. A stejně to zpočátku vnímali i někteří lidé z opozice, především z undergroundu. Ale po nástupu Ronalda Reagana, mého oblíbeného prezidenta, se situace začala dramaticky měnit. Technologické zaostávání Sovětského svazu, vleklá ekonomická krize východního bloku, důraz Západu na dodržování lidských práv, to vše byl smrtící koktejl pro říši zla, který se naplnil na podzim roku 1989.

Kamil Nedvědický: Navíc je to i důležité z hlediska aktuálního dění. Dnes znovu čelíme situaci, kdy jsou lidská práva, mezinárodní právo i diplomatický dialog pod tlakem. Helsinský akt byl historickým pokusem o mírové řešení napětí mezi Východem a Západem s tím, že lidská práva sehrála roli beranidla do zdánlivě nezničitelných zdí totalitních režimů střední a východní Evropy. Účast ÚSTR na této konferenci byla tedy i příspěvkem k reflexi současných krizí – nejen historicky, ale i s pohledem do budoucnosti.

Hned první den jste se účastnili tzv. „turbo prezentace“ aneb 90 vteřin a stop. Na jaké priority jste se zaměřili?

Kamil Nedvědický: Především na to, jak ÚSTR současnosti naplňuje principy helsinského procesu – tedy ochranu lidských práv, podporu občanské společnosti a mezinárodní spolupráci. Představím konkrétní aktivity Ústavu ve vztahu k zemím, které se potýkají s nedemokratickým dědictvím – od vzdělávacích projektů přes výzkum represí až k popularizační činnosti. Chci ukázat, že ÚSTR není jen badatelskou institucí, ale aktivně přispívá k formování demokratického diskurzu. Zvolený formát a časový limit je výzva, vejít se do minuty a půl není snadné při šíři aktivit ÚSTR.

Ladislav Kudrna: Jen za minulý rok vydal ÚSTR čtyřicet publikací, zorganizoval 6 mezinárodních konferencí, desítky programů pro školy... Jen prostý výčet by zabral spíše devadesát minut než vteřin.

V čem je podle vás mezinárodní dimenze výzkumu totalitních režimů nepostradatelná?

Ladislav Kudrna: Totalitní režimy nefungovaly v izolaci – byly propojeny ideologicky, logisticky i represivně. Pokud chceme pochopit například činnost tajných služeb, disidentské sítě nebo přesuny informací přes hranice, musíme spolupracovat i na mezinárodní úrovni. Bez ní by naše poznání bylo zjednodušené a neúplné.

Kamil Nedvědický: Navíc některá témata – jako například mezigenerační přenos historické paměti, práce s mladým publikem nebo digitalizace výuky dějin 20. století – řeší všechny paměťové instituce napříč Evropou. Mezinárodní spolupráce nám umožňuje sdílet osvědčené metody a vyvarovat se slepých uliček.

Jak vnímáte odkaz Helsinského aktu z pohledu střední a východní Evropy?

Ladislav Kudrna: Pro státy východního bloku byl Helsinský akt paradoxem, na jedné straně potvrzení hranic, na druhé straně nedodržování, ignorování závazku ohledně lidských práv. To však otevřelo prostor legální pro kritiku zevnitř systému. Helsinský akt se stal součástí legislativy. Disidenti mohli odkazovat na závazky, které režim sice přijal, ale v praxi dennodenně pošlapával. Právě v tom spočívala jeho síla – v možnosti narušit monolitní ideologii, monolitní přístup k informacím a vyvolat vnitřní napětí.

Kamil Nedvědický: A právě tento potenciál dnes nesmíme ztratit ze zřetele. V době, kdy se autoritářské režimy znovu snaží ovlivňovat veřejný prostor, je důležité připomínat, že mezinárodní normy nejsou prázdné fráze, ale nástroj obrany svobody a lidské důstojnosti. Odkaz Helsinek by měl být stále živou inspirací – i pro naši každodenní práci v ÚSTR.

V pátek 13. června jste tedy v podobném duchu zhodnotil odkaz ve svém příspěvku?

Ladislav Kudrna: Částečně ano. Ptáte-li se však na obsah mého závěrečného příspěvku tak ten jsem zaměřil na roli paktu při vytváření domácí opozice, která se díky němu sjednotila na společné platformě, Chartě 77, což bylo to poslední, co komunisté chtěli a co se pro ně stalo trvalou noční můrou. Myslím, že právě dnes, kdy opět dochází k ozbrojeným konfliktům a v krizi důvěry v mezinárodní spolupráci, je důležité připomínat, že dialog, právní závazky a občanská společnost mohou společně ovlivňovat dějiny.

Závěrem – proč je podle vás důležité, že je ÚSTR právě v Helsinkách, a ne jinde?

Ladislav Kudrna: Helsinky nejsou jen místem, kde se v roce 1975 podepsal významný mezinárodní dokument. Jsou symbolem dialogu mezi Západem a Východem, symbolem odvahy hledat cestu k míru i v době napětí. Pro nás, jakožto instituci, která se zabývá totalitní minulostí, má tato účast velký význam. Účast na této konferenci není jen formální – je to vyjádření, že Česká republika a její instituce chtějí být součástí živé evropské paměti a hodnotového rámce, který Helsinský akt pomohl formovat.

Kamil Nedvědický: Zároveň je to i symbolický návrat. Právě díky Helsinskému aktu vznikly podmínky, které daly občanům v zemích jako Československo odvahu postavit se proti režimu. Byli jsme zde jako zástupci demokratické instituce, která se věnuje zkoumání těchto zápasů o svobodu. To je silné poselství. Být v Helsinkách znamená být na místě, kde se rodila naděje. A naší úlohou je tu naději připomínat a předávat dál.

Ústav pro studium totalitních režimů dlouhodobě spolupracuje například s německou Spolkovou nadací pro zpracování komunistické diktatury, s polským Ústavem národní paměti nebo se slovenským Ústavem paměti národa. Aktivně se účastní projektů Evropské sítě paměti a solidarity (ENRS), kde vznikají společné výstavy, konference i vzdělávací programy. V rámci střednědobé perspektivy se před ÚSTRem otevírají další cíle, a to rozšíření spolupráce směrem k Baltským státům, kde jsou podobné historické zkušenosti s totalitními režimy. V epicentru pozornosti stojí také Skandinávie, kde je silná tradice občanské společnosti a dobrá praxe v popularizaci historie. Ředitel Ladislav Kudrna v jednom ze svých rozhovorů prohlásil, že právě Helsinky mohou být odrazovým můstkem k dalším novým partnerstvím.

13th European Remembrance Symposium and International Conference on the 50th Anniversary of the Helsinki Final Act

The Spirit of Helsinki
Then and Now

HELSINKI

10-13 JUNE 2025

ance

ence

Osobní reflexe Kamila Nedvědického

Když se instituce vejde do minuty a půl

Na mezinárodní konferenci v Helsinkách dostali zástupci jednotlivých institucí netradiční příležitost představit svou práci v extrémně zhuštěném formátu tzv. turbo prezentace. Každý účastník měl k dispozici přesně 90 vteřin – žádné prodlevy, žádné dlouhé úvody, jen jasná a úderná odpověď na otázku: kdo jste, co děláte a proč by to mělo zajímat ostatní? V rychlém sledu se tak na pódiu vystřídala řada osobností reprezentujících účastníky v panelu. Formát si získal pozornost nejen svou dynamikou, ale i příležitostí ukázat práci veřejných paměťových institucí ve svěžím, někdy až odlehčeném světle – bez ztráty vážnosti jejich poslání.

Ústav pro studium totalitních režimů na této platformě reprezentoval Kamil Nedvědický, 1. náměstek ředitele ÚSTR, který popisuje svou „devadesátkovou“ zkušenost a současně přidává osobní zhodnocení významu konference.

„Prezentovat práci Ústavu pro studium totalitních režimů během devadesáti vteřin je výzva – a zároveň intenzivní zkušenost. Člověk je nucen zbavit se všech odborných pojmů, oblíbených odboček a vysvětlování kontextů, a místo toho se soustředit na jedno: **co je podstatné. Proč vlastně ÚSTR existuje. Proč děláme to, co děláme. A proč by to mělo zajímat i někoho v Helsinkách nebo jinde ve světě.** Turbo prezentace prostě představuje formát, který vás donutí přemýšlet jinak. Máte přesně 90 vteřin – ani o vteřinu víc – a jedete. Takže žádné úvody typu *dovolte mi nejprve poděkovat organizátorům* nebo *v rámci mé prezentace se zaměřím na čtyři hlavní body*. Ne. Musí to běžet – není čas.

Rozhodl jsem se představit Ústav jako instituci, která nevydává jen knihy a nevěnuje se pouze vědeckému výzkumu, ale která se snaží aktivně vstupovat do veřejného prostoru – a to jak prostřednictvím vzdělávání a podcastů, tak i podporou občanské paměti. Mluvil jsem také o tom, že naším cílem není jen poznávat minulost, ale hlavně s ní umět žít. Což znamená i umět jí čelit, nenechat ji zneužívat a neztrácet ze zřetele lidský rozměr velkých dějin.

Z ostatních turbo-prezentací mě zaujal například příspěvek kolegyně z lotyšského Muzea okupace, která velmi názorně a s osobní angažovaností popsala, jak jejich instituce pracuje s potomky obětí sovětských deportací. Inspirativní byl také vstup z finské strany – věnovaný způsobu, jak jejich Národní archiv prezentuje citlivé materiály z období druhé světové války mladé generaci, aniž by sklouzl k patosu nebo moralizování.

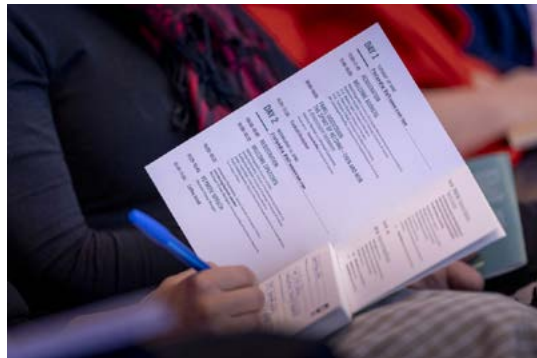
Z celé konference si osobně odnáším nejen profesní kontakty a nové nápady, ale především zjištění, že i když se naše instituce liší velikostí, kontextem a rozpočtem, všichni se potýkáme se stejnou otázkou: **Jak dnes – v roce 2025 – mluvit srozumitelně, otevřeně a s respektem o věcech, které bolí?** A jak být zároveň institucí odbornou, ale i veřejnou, lidskou, přítomnou...

Úspěch prezentace ÚSTR v Helsinkách potvrdil, že i složité a historicky zatížené téma lze sdělit srozumitelně, úderně a s nadhledem – pokud se člověk nebojí vystoupit ze své odborné bubliny a mluvit jazykem, kterému rozumí i širší publikum. Devadesát vteřin se ukázalo být nejen omezením, ale i výzvou k promyšlenosti a hravosti. Pozitivní ohlasy kolegů z jiných evropských institucí i následné navázání nových kontaktů ukázaly, že Ústav pro studium totalitních režimů má co nabídnout i v mezinárodním kontextu – nejen svou odborností, ale i schopností komunikovat jasně, srozumitelně a současně s respektem k minulosti. TURBO PREZENTACE byla v tomto směru malá, ale výmluvná výhra.

Evropská paměť ve středoevropském zrcadle:

Ladislav Kudrna přinesl do Helsinek autentickou reflexi dědictví komunismu

V rámci závěrečného panelu debatovali účastníci na téma „odkaz Helsinek“ v globálním kontextu. Zazněly zde příspěvky na téma proměny mezinárodních vztahů, jak změnila rusko-ukrajinská a izraelsko-palestinská válka význam Helsinského závěrečného aktu, role a význam lidských práv po více než padesáti letech. Jeden z příspěvků závěrečného dne konference přednesl také Ladislav Kudrna, který se v rámci panelu zaměřil především na složitý a dosud nedokončený proces vyrovnávání se s komunistickou minulostí v posttotalitních zemích.

ÚSTR jako partner evropského dialogu

Ústav pro studium totalitních režimů je důležitým partnerem v evropské diskusi o paměti, zločinech totality a historickém vzdělávání. Vedení největší české paměťové instituce klade důraz na mezinárodní spolupráci, sdílení archivních zdrojů.

Odkaz na zhlédnutí
konference na youtube

MARKUS MECKEL 11. JUNE 2019

The Spirit of ... - Then and Now A discussion between

Markus Meckel
and
Michael Zantovsky

Moderation: Lena Kube

The Spirit of ...
- Then and Now
A discussion between
Markus Meckel
and
Michael Zantovsky
Moderation: Lena Kube

„Helsinkami” krok za krokem s Ladislavem Kudrnou

Konference, o níž bude řeč na následujících řádcích, pro mě nebyla jen pracovní událostí, ale i osobní zkušeností, která mi připomněla, proč má naše práce v Ústavu pro studium totalitních režimů hluboký smysl. Během několika dní jsem měl možnost naslouchat předním odborníkům, historikům i pamětníkům z různých zemí, sdílet s nimi zkušenosti, otázky i pochyby, a znovu si uvědomit, jak cenné je setkávat se tváří v tvář v době, která si často vystačí s distančním kontaktem.

Jako ředitel ÚSTR vnímám účast na podobných mezinárodních setkáních jako důležitou součást naší odborné a veřejné činnosti. Nejen kvůli výměně znalostí, ale i kvůli síťování spolupráce, zviditelnění práce českých historiků v mezinárodním kontextu a také kvůli tomu, že právě v rozhovorech a neformálních diskusích často vznikají nejcennější podněty pro další výzkum.

Rozhodl jsem se podělit o své dojmy z jednotlivých dnů konference nejen proto, abych čtenářům přiblížil její obsah, ale také abych dal nahlédnout do přirozeného rytmu odborné práce, který se skládá nejen z psaní a čtení, ale také z naslouchání, pochybování a hledání společného jazyka. Věřím, že vás následující reflexe osloví – ať už jako historiky, studenty, kolegy, nebo jako občany, kterým záleží na tom, jak rozumíme své minulosti.

den první, úterý 10. 6.

Účast na mezinárodní konferenci „Duch Helsinek“ v červnu 2025 pro mě představovala příležitost nejen konfrontovat různé přístupy k tématu lidských práv, občanské odvahy a odkazu Helsinského závěrečného aktu, ale především možnost ověřit, nakolik jsou tato témata aktuální v dnešním kontextu ruské agrese proti Ukrajině a krizí demokratických institucí napříč Evropou. Kvalita příspěvků i úroveň diskusí potvrdily, že otázky obrany svobody, paměti a demokracie zůstávají zásadní.

Za mimořádně přínosné považuji úvodní panel věnovaný diplomatickému rozměru helsinského procesu. Historikové, diplomaté i přímí svědci z řad bývalých státních představitelů (včetně Michaela Cotey Morgana, Kristiny Spohr, Martina Palouše) nabídli komplexní a erudovaný pohled na hranice i možnosti „měkké moci“ v období studené války. Panel připomněl, že právě civilní společnost a disidentské skupiny sehrály klíčovou roli při naplňování principů Helsinského závěrečného aktu – často navzdory nezájmu či odporu samotných států.

Vysokou odbornou úroveň měly také tematické bloky věnované roli náboženství, občanské statečnosti i reflexi lidských práv v současném evropském kontextu. Z hlediska ÚSTR bylo mimořádně cenné vystoupení Anny Šabatové, která připomněla nejen kontext vzniku Charty 77, ale i její mezinárodní přesah. Silný dojem na mne udělaly i příspěvky zástupců z Rumunska, Maďarska, pobaltských států či Ukrajiny – zejména proto, že jasně ukazují, jak se paměť represí i občanského odporu přetavuje do dnešní občanské angažovanosti, často v krajně obtížných podmínkách.

den druhý, středa 11. 6.

Druhý den konference „Duch Helsinek“ se nesl ve znamení hlubší analýzy role diplomacie, náboženství a občanského odporu v rámci helsinského procesu. Jako historik jsem s uznáním sledoval úroveň odborných vystoupení, která přinášela nejen pečlivě podložené historické poznatky, ale také aktuální přesahy do současné geopolitické situace. Diskuse o roli církví, archivních pramenech i vztahu mezi bezpečností a svobodou ukázaly, že helsinská témata nejsou pouze historickou záležitostí, ale stále živou agendou.

Za vrchol dne však osobně považuji večerní koncert „Duch Helsinek v písni a kultuře“, který byl silným emocionálním kontrapunktem ke zbytku programu. Vystoupení legend undergroundové kultury – Vratislava Brabence, levy Akurātere, Stephana Krawczyka a Evy Turnové – dokázala s nevídanou intenzitou připomenout, že hudba byla v době totality nejen útočištěm, ale i zbraní. Jejich příběhy, propojené s hudebními ukázkami, přenesly posluchače do doby, kdy být umělcem znamenalo riskovat svobodu. Tento kulturní rámec nebyl pouhou vzpomínkou – byl důkazem, že duch občanské odvahy a autenticity je i po padesáti letech živý. Pro nás v ÚSTR to byla výzva: uchovávat nejen dokumenty a fakta, ale i emoce a lidské osudy, které tvoří skutečný základ historické paměti.

den třetí, čtvrtek 12. 6.

Třetí den konference „Duch Helsinek“ byl tematicky rozkročen mezi reflexí lidských práv, občanské odvahy a procesů smíření s minulostí. Oceňuji, že program přirozeně propojil akademickou reflexí s konkrétními příklady práce paměťových institucí a občanských iniciativ. Panel „Svoboda, bezpečnost a lidská práva – tehdy a dnes“ pod vedením Hermanna Wentkera otevřel důležité otázky o tom, jak dnes vnímáme bezpečí a jak se historická zkušenost promítá do současného zápasu o práva jednotlivce. Vysokou úroveň měly zejména příspěvky Agnieszky Kosowicz a Maria Axinte, které přinesly autentické perspektivy z Polska a Rumunska.

Z mého pohledu byl však nejvýznamnějším momentem dne panel „Helsinské skupiny ve střední a východní Evropě“, kde zazněly hlasy těch, kteří v 70. a 80. letech reálně riskovali své životy kvůli obraně pravdy. Zvláště vystoupení Anny Šabatové a Myroslava Marynovyče přinesla silné osobní svědectví o tom, jak dokáže čin ovlivnit dějiny. Pro ÚSTR je důležité, že právě tato část programu podtrhla význam dokumentace a zpřístupňování příběhů aktérů disentu, neboť bez nich zůstává historická paměť neúplná. Den tak ukázal, že „duch Helsinek“ není jen diplomatickým konceptem, ale i živým étosem občanské statečnosti a touhy po svobodě, který má co říct i dnešku.

den čtvrtý, pátek 13. 6.

Závěrečný čtvrtý den konference „Duch Helsinek“ byl důstojným zakončením intenzivního programu. Jako ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů oceňuji zejména panelovou diskusi „Kam se poděl Duch Helsinek?“, která se pokusila o kritickou bilanci odkazu Helsinské závěrečné úmluvy v kontextu současného geopolitického vývoje. Diskuse, již jsem se zúčastnil společně s R. Juknevičienė, T. Kuziem a dalšími, otevřela naléhavé otázky ohledně hodnoty lidských práv v době, kdy čelíme zpochybňování demokratických institucí a pokračující ruské agresi vůči Ukrajině. I přes zdánlivě skeptický tón bylo cítit, že „duch Helsinek“ má stále potenciál inspirovat – pokud mu dáme nový obsah, zakořeněný v aktuálních výzvách.

zajímavý moment...

Velmi zajímavým momentem byl dopolední německy vedený program v prostorách německé farnosti, jehož vrcholem bylo vystoupení nositelky Nobelovy ceny míru Iriny Scherbakowové. V konverzaci s Katrin Göring-Eckardt zaznělo mnoho silných výpovědí o osobní i společenské odpovědnosti za zachování paměti represí a obraně historické pravdy. Tato část programu, ačkoli určená zčásti specifickému publiku, znovu připomněla, že historické vědomí je nutné pro udržení otevřené společnosti. Celý čtvrtý den tak posílil přesvědčení, že paměť, dialog a lidská práva tvoří propojený celek – a že jejich obrana zůstává naší společnou povinností.

[Odkaz na celý
program konference](#)

Co je to když se řekne...?

ENRS

ENRS je zkratka pro Evropskou síť paměti a solidarity (European Network Remembrance and Solidarity). Jedná se o mezinárodní iniciativu, která se zaměřuje na výzkum, dokumentaci a šíření znalostí o dějinách 20. století v Evropě a způsobech, jak je toto období připomínáno.

ENRS byla založena v roce 2005 jako společná iniciativa ministrů kultury Polska, Maďarska, Německa a Slovenska. V roce 2025 se k iniciativě připojila i Česká republika prostřednictvím Ústavu pro studium totalitních režimů. Cílem ENRS je podporovat studium evropské historie 20. století a vzájemné porozumění v oblasti paměti.

Mezi aktivity ENRS patří pořádání výstav, publikací, workshopů, studijních cest a konferencí. Iniciativa se snaží podporovat dialog o evropské historii 20. století a rozvíjet společnou evropskou kulturu vzpomínání, a to s důrazem na vzájemnou důvěru.

Česko mezi lídry evropské paměti: ENRS jednalo v Praze

V pondělí 19. května 2025 se uskutečnilo oficiální pracovní setkání mezi Ústavem pro studium totalitních režimů (ÚSTR) a zástupci mezinárodní platformy European Network Remembrance and Solidarity (ENRS).jednání, které proběhlo v paláci Archa se zaměřilo na nové oblasti spolupráce, přípravu společných projektů a další rozvoj zapojení České republiky do této evropské sítě.

Setkání se uskutečnilo v kontextu významného posunu postavení České republiky v rámci ENRS. V roce 2025 se totiž Česká republika stala plnoprávným členem této mezinárodní iniciativy, která sdružuje instituce věnující se výzkumu paměti a moderních dějin 20. století. Do té doby měla Česká republika dlouhá léta pouze status pozorovatelské země. Členství bylo umožněno díky iniciativě Ladislava Kudrny, ředitele ÚSTR a Kamila Nedvědického, 1. náměstka ředitele. Právě ÚSTR je oficiálním zástupcem ČR v ENRS a jeho reprezentanti se zapojují do klíčových struktur této sítě.

Účast delegace a české strany

Jednání v Praze se zúčastnila šestičlenná delegace ENRS složená ze tří členů Řídícího výboru ENRS (dr. Florin Abraham, prof. Jan Rydel, prof. Matthias Weber) a dvou zástupců sekretariátu ENRS: ředitel Rafał Rogulski, vedoucí projektového oddělení Joanna Orłós. Českou stranu reprezentovali nově nominovaní členové orgánů ENRS, zaměstnanci ÚSTR, kteří se podílejí na výzkumu i mezinárodní spolupráci.

Posun postavení České Republiky v ENRS

Vstup do ENRS umožňuje ÚSTRU participaci na projektech nejen mezinárodního, ale i bilaterálního významu, což přispěje k rozvoji edukačních aktivit v národním kontextu. Zejména forma vedení dialogů a vnímání souvislostí vlastních dějin mohou být mezinárodní spoluprací významně podpořeny.

*„Společný tým badatelů může působit v rámci jednotné platformy zúčastněných zemí, a díky tomu pak samotný výzkum získává potřebný přesah, mezinárodní kontext i vypovídací hodnotu,“ prohlásil **Kamil Nedvědický, 1. náměstek ředitele ÚSTR.***

*„Zapojení České republiky do Evropské sítě paměti a solidarity je pro Ústav pro studium totalitních režimů nejen výrazným mezinárodním uznáním, ale i příležitostí podílet se na klíčových výzkumných a edukačních projektech reflektujících společné evropské dějiny. Věříme, že členství v ENRS nám umožní aktivně ovlivňovat směřování této významné platformy, prohlubovat spolupráci s partnerskými institucemi a přinášet nové impulzy pro historický výzkum i veřejnou debatu v České republice,“ řekl **Ladislav Kudrna, ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů.***

Historie a rozšíření ENRS

ENRS vznikla v roce 2005 z iniciativy ministerstev kultury Německa, Maďarska, Polska a Slovenska. Česká republika i Rakousko měly do roku 2025 status pozorovatele. Prvním rozšířením sítě se stalo přistoupení Rumunska v roce 2014 následované Albánií (2018), Gruzii (2019), Estonskem a Litvou (2020). Česká republika je po Rumunsku teprve druhým státem, který se stal plnohodnotným členem od založení sítě. ENRS dnes tvoří více než 500 institucí ze 40 zemí na třech kontinentech, včetně prestižních organizací jako je Evropská observatoř paměti (EUROM) v Barceloně nebo gruzínský IDFI.

Mezinárodní konference „Rok 1945 v globálním kontextu“

Ve dnech 18.–20. listopadu 2025 se v Lichtenštejnském paláci v Praze uskuteční mezinárodní odborná konference s názvem Rok 1945 v globálním kontextu. Konferenci konanou pod záštitou Úřadu vlády pořádá Ústav pro studium totalitních režimů (ÚSTR) ve spolupráci s Evropskou sítí Paměť a solidarita (ENRS), Muzeem paměti XX. století a řadou dalších institucí. Program je rozdělen do čtyř tematických celků, které společně nabízejí širokou a kritickou reflexi přelomového roku 1945 a jeho důsledků. Hlavním garantem konference je Kamil Nedvědický, první náměstek ředitele ÚSTR.

Přehodnocení roku 1945

Konference Rok 1945 v globálním kontextu si klade za cíl přehodnotit a komplexně uchopit význam jednoho z nejzásadnějších let 20. století. Rok 1945 je tradičně vnímán jako okamžik vítězství nad nacismem a osvobození Evropy, avšak pro řadu národů – zejména ve střední a východní Evropě – zároveň představoval počátek nového útlaku, tentokrát ze strany sovětského impéria. Konference se proto zaměří nejen na průběh a důsledky druhé světové války, ale také na její ideologické, politické a kulturní souvislosti, včetně spolupráce Třetí říše a Sovětského svazu v letech 1939–1941, tragického osudu Ukrajiny mezi nacismem a komunismem, nebo role propagandy ve vytváření poválečných mýtů. V mezinárodním a mezioborovém kontextu bude diskutována i otázka, jaké místo má rok 1945 v dlouhodobém vývoji evropské i světové historie – zda skutečně uzavřel jednu éru, nebo naopak otevřel novou fázi konfliktů a diktatur

„Rok 1945 bývá často vnímán výhradně jako okamžik vítězství a osvobození. Naše konference klade důraz na to, že pro mnoho národů střední a východní Evropy znamenal rovněž počátek nového podrobení a dlouhé éry nesvobody. Cílem je nabídnout komplexní, mezinárodní pohled na důsledky války, které jsou nejen v Evropě patrné dodnes...”
řekl Kamil Nedvědický.

Čtyři tematické bloky: pohled na válku i paměť

První blok se věnuje druhé světové válce jako globálnímu konfliktu a zaměřuje se na válečné cíle Spojenců a Sovětského svazu, na iluze Západu o spojení s Moskvou i na strategické rozhodnutí, která předurčila rozdělení poválečné Evropy.

Druhá tematická oblast připomíná období sovětsko-nacistické spolupráce v letech 1939–1941 a otevírá debatu o podobnostech mezi oběma totalitními režimy. Zvláštní pozornost bude věnována osudu Ukrajiny, paralelám mezi Holocaustem a Holodomem a ideologickým kořenům státního násilí.

Třetí sekce konference zkoumá tzv. Velkou vlasteneckou válku z pohledu propagandy, imperiální ambice Sovětského svazu a osudy zemí střední a východní Evropy, které po roce 1945 čelily novému podrobení. Reflektována bude rovněž anexe Podkarpatské Rusi a osudy protinacistických hnutí, jež se po vítězství Rudé armády často ocitla v nemilosti.

Závěrečný tematický blok zasadí druhou světovou válku do širšího rámce evropských a světových dějin 20. století – jako pokračování starších konfliktů, jako katalyzátor moderních myšlenek lidských práv i jako trvalé dědictví, které utváří politickou a kulturní paměť současné Evropy.

Mezinárodní rozměr a význam pro současnost

Konference přivítá přední historiky, odborníky na mezinárodní vztahy a zástupce paměťových institucí z Evropy. Nabídne prostor pro výměnu odborných poznatků i pro hledání společného jazyka při výkladu často bolestných a kontroverzních kapitol evropských dějin. Její význam spočívá nejen v odborné analýze, ale i v tom, že přispívá k hlubšímu porozumění současnosti skrze kritickou reflexi minulosti. Účastníci z více než deseti zemí nabídnou různé pohledy na rok 1945 nejen jako symbol osvobození, ale také jako počátek nové fáze konfliktů a totalitního ovládnutí velké části Evropy.

Mezinárodní respekt i odborný dialog: ÚSTR pokračuje v otevírání klíčových témat

Ústav pro studium totalitních režimů se profiluje jako klíčová instituce v oblasti odborné i veřejné reflexe moderních dějin. Každý rok pořádá řadu akcí s výrazným mezinárodním přesahem. Největší z nich se již tradičně koná v Lichtenštejnském paláci v Praze. Například v říjnu 2024 uspořádal rozsáhlou mezinárodní konferenci **(Ne)vyrovnání s komunistickou minulostí**, která se stala jedním z nejvýznamnějších diskusních fór k otázkám spravedlnosti, paměti a přenosu historické zkušenosti s nedemokratickými režimy. Konference přilákala odborníky a osobnosti z více než deseti zemí a nabídla široké spektrum pohledů na to, jak se různé společnosti vypořádávají – či nevypořádávají – s odkazem komunistické diktatury. Mezi hlavními řečníky vystoupili například právní filozof **Jiří Příbáň (University of Cardiff)**, historik **Igor Lukeš (Boston University)**, bývalý kongresman USA **Donal Ritter**, či ředitelé paměťových institucí z Polska, Německa a Baltských států.

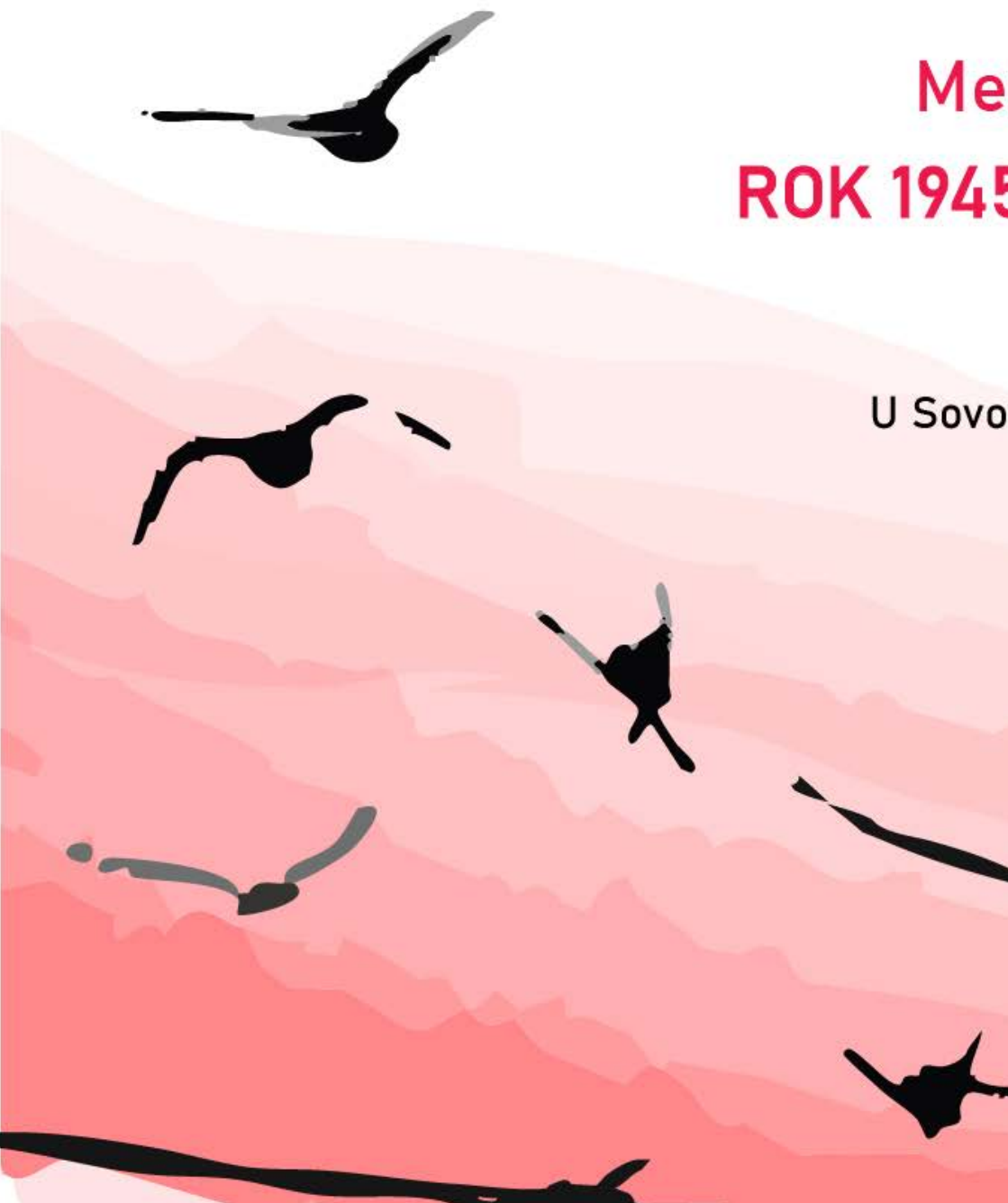
„Dnešní Evropa čelí mnoha výzvám – politickým, kulturním i bezpečnostním. Abychom jim rozuměli, musíme znát jejich historické kořeny. ÚSTR se snaží nabízet prostor pro otevřený, kritický a mezinárodní dialog o minulosti, která nás stále formuje. Po loňské úspěšné konferenci věnované (ne)vyrovnání s komunistickou minulostí chceme letos přinést hlubší pohled na rok 1945 – nejen jako na konec války, ale i jako na začátek nové geopolitické éry. Věřím, že právě prostřednictvím věcné debaty o historické zkušenosti můžeme lépe chránit demokratické hodnoty i dnes,“ uzavřel **Ladislav Kudrna, ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů**.

Další informace

Podrobný program, seznam řečníků a registrační formulář jsou zveřejněny od září 2025 na webových stránkách ÚSTR a ENRS. Konference je otevřená odborné i širší veřejnosti se zájmem o moderní dějiny, politiku paměti, otázky svobody a odpovědnosti v evropském prostoru.

Me ROK 1945

U Sovo

zinárodní konference 5 V GLOBÁLNÍM KONTEXTU

18–20 / 11 / 2025

Lichtenštejnský palác
vých mlýnů 4, Praha 1 – Malá Strana

více informací na www.ustrcr.cz

ÚSTR v číslech

Rok 2024 byl pro ÚSTR mimořádný

24 Vydal 24 publikací.

6 Uspořádal 6 mezinárodních konferencí.

100+ Třicet se pal

125 Realizoval 125 popularizačních přednášek.

14 & 10 14 celorepublikových a 10 regionálních výstav pro širokou veřejnost.

60 Letní školy pro studenty ve Svatém Janu pod Skalou se zúčastnilo 60 studentů.

20

Pro posílení zahraniční spolupráce byl klíčový vstup do Euro kde ÚSTR zastupuje Českou republiku spolupráce mimo jiné s ukrajinskými, slovenskými, r

h roku 2024

ádně úspěšným rokem.

denní listopadová konference o (ne)vyrovnání
s komunistickým režimem v Lichtenštejnském
áci přilákala pozornost stovek zájemců...!

8

Zajistil 8
odborných
seminářů.

67 & 70

Oddělení občanského vzdělávání uskutečnilo
67 přednášek pro školy a připravilo Letní školu
pro učitele, jíž se zúčastnilo 70 pedagogů.

2024

Ceny Václava Bendy
za rok 2024 byly přítomnými
označeny za nejvydařenější ročník.

European Network Remembrance and Solidarity (ENRS),
ku, a pokračovala intenzivní
polskými, maďarskými či albánskými kolegy.

